

Collettgården

– fra Kirkegata til Folkemuseet

av Morten Bing

Portretter av James Collett (1655-1727)
og hustru Karen Leuch (1666-1745).
Foto: Haakon Harriss/Norsk Folkemuseum.

«I nesten 300 år stod den midt i Christiania, en stasgård som fortalte om rikdom og sans for linjers spill, et sentrum i en bitteliten hovedstads selskapelige liv, på mange måter også et midtpunkt for åndelig liv»

– Aftenposten 6. oktober 1965.

Collettgården har en viktig plass i Norsk Folkemuseums historie. Bygningen ble overført til museet i 1938, mens Hans Aall fortsatt var direktør. Gjenoppføringen på museet kom først i gang i 1964 under Reidar Kjellbergs ledelse og gården kom under tak i 1971, mens Kjellberg fortsatt var direktør. Deler av gården ble åpnet for publikum i årene 1979 til 1986, mens Halvard Bjørkvik ledet museet, og innen de siste rommene i 2. etasje sto mer eller mindre ferdig i 1992, var Erik Rudeng blitt museets direktør. Det var da gått mer enn 50 år siden bygningen ble revet og overført til museet.

Men la oss begynne med begynnelsen ...

I 1683 innvandret den 28 år gamle James Collett fra London. Tre år senere giftet han seg med den 11 år yngre Karen, datter av Peder Nielsen Leuch på Bogstad. I 1703, samme år som han ble kommerseråd, kjøpte han gården på hjørnet av Kirkegata og Tollbugata (dagens gatenavn). Den eldste delen av gården – mot Tollbugata var bygd på 1600-tallet, mens hovedfløyen mot Kirkegata ble oppført i flere etapper utover på 1700-tallet.

Gården ble sterkt skadet under svenskekongen Karl XIIIs beleiring av Akershus i 1712, og annen etasje og taket måtte delvis fornyes. Omkring 1760 fikk gården sin nåværende form, med symmetrisk fasade slik det skulle være etter barokkens krav.

Gården tilhørte familien Collett fram til 1828 da den ble solgt til kjøpmann Ziølner for 8000 spesidaler. I 1843 kjøpte bokhandler Jørgen Wright Cappelen, på det tidspunkt 48 år, gården hvor han allerede hadde leid lokaler i tre år. Fram til slutten av 1800-tallet bodde familien Cappelen i Collettgården (som den fortsatt ble kalt). I 1891 bodde neste generasjon fortsatt i gården: den 34 år gamle Jørgen W. Cappelen og kona Christine, som bare var 22 år, med sine to tjenestepiker. Etter at familien Cappelen i 1896 flyttet til Eckersbergs gate på Frogner, ble gården en ren forretningsgård. Da var det bare portner Otto Olsen og familien hans som bodde i gården.

I 1918 hadde Andresens bank kjøpt Collettgården med hensikt å rive den og gi plass til nybygg. Dette førte til en heftig diskusjon om bygningen. Skulle den, som Hans Aall selv sagt ønsket, flyttes til Folkemuseet? Eller skulle den til Frogner slik konservator Finne-Grønn på Bymuseet gikk inn for? Eller kanskje til Christiania Torv, en plan byens borgermester Sofus Arctander stilte seg i spissen for? Men innen noen av disse planene ble realisert, forandret situasjonen seg. Banken strevde økonomisk og solgte

Collettgården på hjørnet av Kirkegata og Tollbugata i 1896. Foto: Gustav Jensen/Oslo Museum.

gården tilbake til Cappelen, og i 1925 ble gården fredet. Drøyt 10 år senere ble fredningen opphevet, og gården ble revet. På tomte oppførte J. W. Cappelens forlag en åtte etasjers funkisbygning.

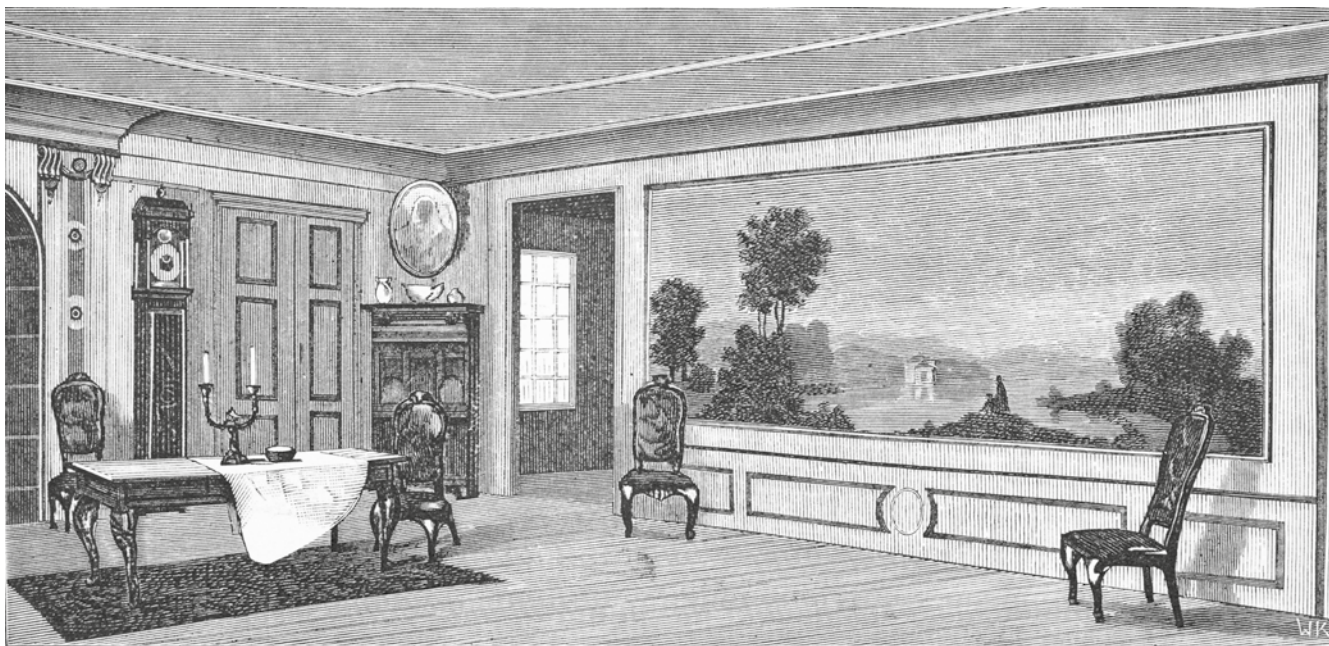
Nå begynner gårdens museumshistorie. Collettgården blir overført til Norsk Folkemuseum, men i de neste 25 årene blir den riktignok lagret på museet uten at det var ressurser til å få gjenoppført den. Først i 1964 kom oppbygging i gang. Kjelleren var utgravd, og våren 1965 begynte muringen av vegger.

I intervju med Aftenposten 6. oktober 1965 forteller direktør Kjellberg om planene for gården. Første etasje skulle bli musikkmuseum med konsertsal, mens 2. etasje skulle innredes slik den hadde vært på John Colletts tid omkring 1800. Folketellingen fra 1801 viser at beboerne den gang var 42 år gamle John Collett – den første James' oldebarn, hans hustru Marthina, som var 34 år og deres 11 år gamle niese som også het Marthina og var datter av Johns bror og Marthinas søster. De hadde også en husgjest, den 28 år gamle engelske frøken Euphrosine Talma, som de hadde blitt kjent med i London, og om hvem Conradine Dunker skriver at «Hun var en af de Personer, som man aldrig glemmer, naar man har seet dem om end kun een Gang». Collettenes hushold omfattet også to fullmektiger, en kusk, en gårdskar og en håndfull tjenere.

Det var i spisesalen, hjørnesalen og kabinettene i østfløyen Marthina og John Colletts hjem skulle gjenskapes. – Men slik skulle det ikke bli ...

Arbeidet med gården fortsatte utover på 1960- og 1970-tallet, og i 1979 ble det første rommet i 1. etasje åpnet for publikum. Her ble det vist en utstilling av Ludvig Ravensbergs malerier, som Oslo kommune hadde arvet i 1972. I 1981 var den veggfaste innredningen gjennomført i salene og kabinettene i 2. etasje, men en helhetlig møblering gjensto. I 1983 åpnet så noen av rommene i sørfløyen i 2. etasje med malerier av Amaldus Nielsen – også disse maleriene tilhørte Oslo kommune, som hadde fått dem av Nielsens familie i 1933.

I 1983 ble også de bakerste rommene i nordfløyen tatt i bruk til magasin for Musikkhøyskolens Gurvinsamling av instrumenter – planen om musikkmuseum i gården var fortsatt aktuell. I 1986 ble museets klaverinstrumenter flyttet inn i magasiner i første etasje i vestfløyen, og det ble innredet magasiner for mindre instrumenter i 2. etasje i sørfløyen. Salen i 1. etasje ble nå tatt i bruk til konserter, og her ble det også satt opp en liten monterutstilling av utvalgte musikkinstrumenter, som riktignok blir demontert i 1989.

Rekonstruksjon av salen i annen etasje i Collettgården, slik den kunne ha sett ut ca. 1740. Illustrasjon fra Ludvig Daae: Det gamle Christiania, 1891.

Når vi kommer fram på 1990-tallet synes planene om musikk-museum i 1. etasje og perioderom i 2. etasje å være oppgitt. Rommene hvor Amaldus Nielsens malerier hadde vært utstilt, ble i 1992 omgjort til anretningskjøkken, og kabinettene og salen i 2. etasje ble tatt i bruk som representasjonslokaler. Konsertsalen omtales nå som foredragssal, selv om det i 1992 på nytt blir satt opp en musikkutstilling der: «Fra Langeleik til sveivegrammofon».

De siste utstillingene som ble åpnet i gården var først «Slekten, gården og byen. Familien Collett i Christiania 1683–1821», som åpnet i oktober 2003 og fortalte historien om de fire første generasjonene av Collettfamilien i Norge, og deretter «Bøker, bolig og butikk. J. W. Cappelens Forlag og Collettgården 1829–2004», som åpnet i juni 2004 og tok for seg forlagets historie og de nesten 100 årene J. W. Cappelens forlag holdt til i gården. Etter at disse to utstillingene ble stengt i 2016, er foredragssalen den eneste del av gården som ikke bare brukes til møter og interne arrangementer.

Collettgården var en av Christianias mest fornemme hjem på 1700- og 1800-tallet, og det var en seier for direktør Aall å få bygningen til museet. Litt sørgelig er det jo da at gårdens indre ikke brukes til museumsformål, selvom eksteriøret selvsagt er en staselig del av Gamlebyen.

KILDER OG LITTERATUR

Diverse aviser

Folketellinger 1801, 1891, 1900.

Norsk Folkemuseums årsmeldinger

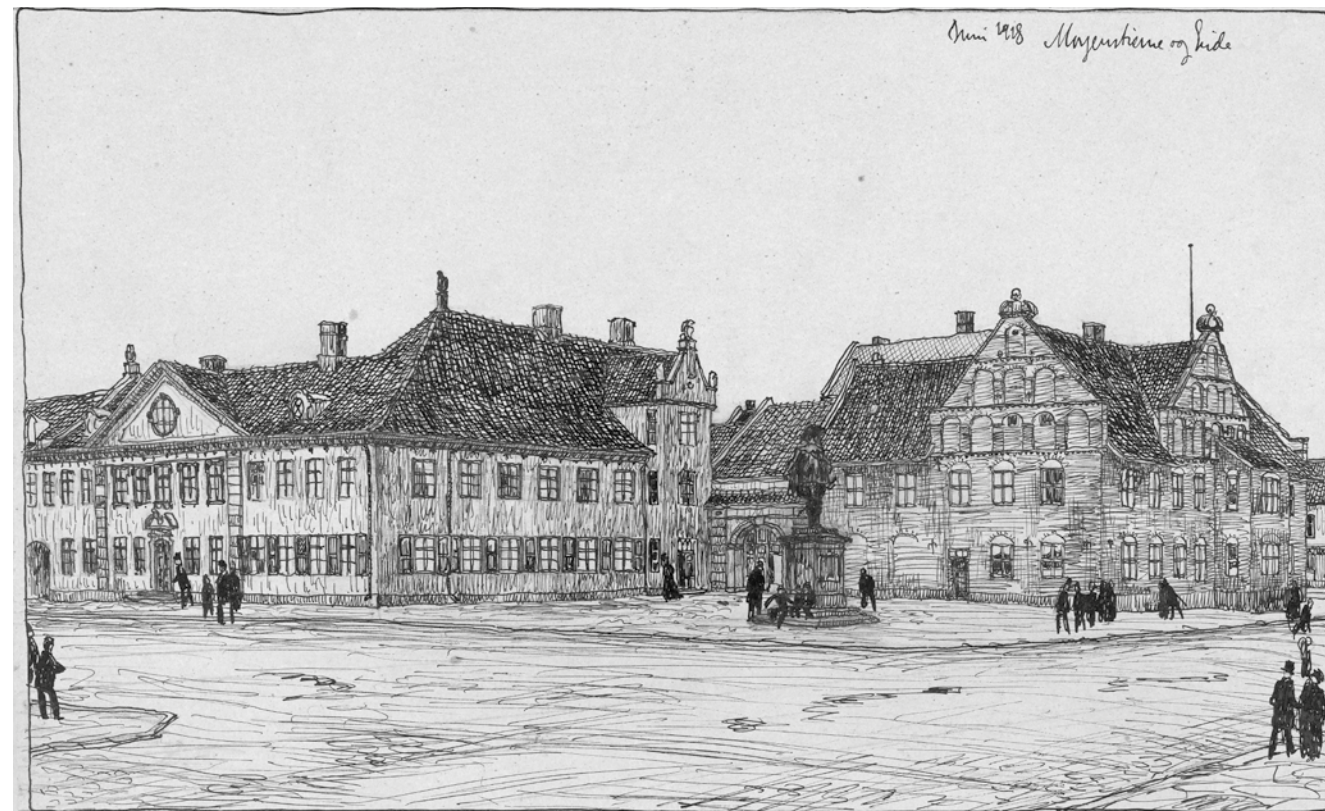
Bing, Morten 2020: «Kampen om Collettgården». Den digitale Museums Bulletinen 2020. Norsk Folkemuseum.

Collett, Alf 1915 [1893]: Gamle Christiania-billeder. J. W. Cappelens forlag. Christiania.

Dunker, Conradine 1909 [1872]: Gamle Dage. Erindringer og Tidsbilleder. Gyldendalske boghandel. Kristiania/København.

Mork, Paal (red.) 2011: Friluftsmuseet. By og bygd 43. Norsk Folkemuseum
Tveterås, Harald L. 1979: I pakt med tiden. Cappelen gjennom 150 år. J. W. Cappelens forlag. Oslo.

Morten Bing er førstekonservator emeritus og tidligere leder av Kulturhistorisk seksjon ved Norsk Folkemuseum.

Forslag til plassering av Collettgården på Christiania Torv, tegnet av Morgenstjerne & Eide. Foto: Fredrik Birkelund/Oslo Museum.

John og Tina Collett i hjørnesalen i Collettgården, ca. 1800. A. Bloch illustrasjon fra Alf Collett: Gamle Christiania Billeder. 1893.